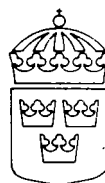

Socialutskottets betänkande

1988/89:SoU14

Hälsouppllysning m.m.

1988/89
SoU14

Sammanfattning

I betänkandet behandlas regeringens förslag till medelsanvisning för bidrag till hälsouppllysning och medelsanvisningar för internationell samverkan, vilka tillstyrks av utskottet. I anslutning härtill behandlas ett antal motionsyrkanden om åtgärder mot tobaksbruket, om kostuppllysning samt om preventivmedelsrådgivning m.m. Samtliga motionsyrkanden avstyrks.

Utskottet föreslår vidare att regeringen ges till känna vad utskottet anför om parlamentarisk medverkan i tobaksutredningen. Häremot reserverar sig s-ledamöterna.

Till betänkandet har fogats 22 reservationer.

FEMTE HUVUDTITELN

Proposition 1988/89:100 bil. 7

Regeringen har under punkt E 13 (s. 95 och 96) och punkterna I 1–I 3 (s. 164–166) föreslagit att riksdagen för budgetåret 1989/90 anvisar

E 13 till Bidrag till hälsouppllysning m.m. ett reservationsanslag på 3 620 000 kr.,

I 1 till Bidrag till Världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m.m. ett förslagsanslag på 26 812 000 kr.,

I 2 till Vissa internationella kongresser i Sverige ett reservationsanslag på 723 000 kr.,

I 3 till Medverkan i EG:s aktionsprogram mot cancer ett reservationsanslag på 1 000 000 kr.

Motioner

1988/89:So308 av Margareta Winberg m.fl. (s,m,c,fp,vpk,mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen angivits för att minska tobaksmissbruket bland kvinnor.

1988/89:So408 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att preventivmedel bör göras avgiftsfria,

2. att riksdagen hos regeringen begär ett specialdestinerat statsbidrag för att trygga utbyggnaden av preventivmedelsrådgivningen och den abortförebyggande verksamheten,

3. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att bättre trygga samordningen av det abortförebyggande arbetet inom socialstyrelsen,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att preventivmedelsrådgivningen bör byggas ut både kvantitativt och kvalitativt i enlighet med vad som anförts i motionen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att åtgärder bör vidtas för att engagera läkare och barnmorskor i skolornas sex- och samlevnadsundervisning.

1988/89:So418 av Martin Olsson och Kersti Johansson (båda c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om samlade åtgärder för att begränsa tobaksbruket och dess skadeverkningar.

1988/89:So442 av Hans Göran Franck och Margareta Winberg (båda s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av förbättrad sexualinformation vid sjukhusen vid handikapp och sjukdom.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Sf264.

1988/89:So443 av Marianne Carlström m.fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att informera allmänheten om kostens betydelse för hälsan,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om kunskaper om kosten förbättras,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att storkökspersonalens kunskaper om kosten förbättras.

1988/89:So446 av Ingrid Ronne-Björkqvist m.fl. (fp,m,c) vari yrkas

2.att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kuratorskontakt och efterkontroll,

3.att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om alternativa rådgivningsbyråer,

4.att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skyndsamma initiativ för att minska antalet aborter.

1988/89:So451 av Roy Ottosson m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att rökning på sjukhus, tunnelbanor, järnvägsstationer, i skolor samt på andra offentliga platser förbjuds i lag,

2. att riksdagen beslutar att restauranger och andra liknande privata inrättningar avsedda för allmänheten skall åläggas hålla minst 50 % av sittplatserna helt rökfria. Tillåts rökning i en del av inrättningen skall fullgod ventilation installeras,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att lokaler för fritidsutövande skall planeras så att passiv rökning minimeras,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att tillämpningsföreskrifter skall utarbetas som normerar ovanstående bestämmelser. 1988/89:SoU14

1988/89:So457 av Ragnhild Pohanka (mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att den skall verka för att ungdomsmottagningar inrättas i varje kommun.

1988/89:So465 av Birger Schlaug (mp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär ett lagförslag om barns rätt till rökfri miljö samt en bred analys av ett lagförslags fördelar och nackdelar.

1988/89:So470 av Ines Uusmann m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av förbättrade informativa och förebyggande åtgärder för att minska antalet aborter.

1988/89:So472 av Birthe Sörestedt och Marianne Carlström (båda s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av en ökad abortförebyggande verksamhet,

2. att riksdagen begär förslag till åtgärder för att minska antalet aborter.

1988/89:So477 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett återupprättande av ett institut för folkhälsan och en intensifiering av det förebyggande hälsoarbetet.

1988/89:So479 av Karin Falkmer och Elisabeth Fleetwood (båda m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett samlat åtgärdsprogram för att begränsa tobaksbruket.

1988/89:So482 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att målet för insatserna mot tobaksskadorna bör vara en halvering av tobakskonsumtionen till år 2000,

2. att riksdagen avslår regeringens förslag om att dra in det extra bidraget för tobaksinformation och även för nästkommande budgetår beviljar 3 milj.kr. för detta syfte,

3. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för rökfria familjedaghem i enlighet med vad som föreslås i motionen,

4. att riksdagen hos regeringen begär en kampanj mot snusning.

5. att riksdagen hos regeringen begär att alla slags tobaksvaror upphör att klassificeras som livsmedel.

6. att riksdagen hos regeringen begär att cancerkommitténs förslag om produktkontroll av tobaksvaror genomförs.

1988/89:So499 av Ragnhild Pohanka och Anita Stenberg (båda mp) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att H-byrån på socialstyrelsen ges sådana resurser att den kan verka som en motor för denna verksamhet i hela landet och samtidigt ha en kontrollerande funktion.

1988/89:So536 av Karin Falkmer och Elisabeth Fleetwood (båda m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen

anförts om en formell svensk anslutning till EG-ländernas handlingsprogram i kampen mot cancer.

1988/89:SoU14

1988/89:So547 av Anita Stenberg och Marianne Samuelsson (båda mp) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att öka satsningarna på hälsouppllysning enligt motionens syfte.

1988/89:So617 av Birger Schlaug m.fl. (mp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till en lag som skyddar barn inom all barnomsorg – även familjedaghem – från passiv rökning.

Utskottet

Från anslaget E 13 bekostas upplysningsverksamhet genom vissa organisationer bl.a. Nationalföreningen för upplysning om tobakens skadeverkningar (NTS) och Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU). Regeringen beslutar efter förslag av socialstyrelsen om den närmare fördelningen av tillgängliga medel till dessa organisationer.

Socialstyrelsens medel för hälsouppllysningsverksamhet och medel för tidskriften Vigör fördes fr.o.m. budgetåret 1987/88 över till anslagspunkten E 1 från att tidigare ha tagits upp under det särskilda reservationsanslaget Bidrag för hälsouppllysning.

I budgetpropositionen framhålls att folkrörelser och organisationer har en viktig uppgift i hälsouppllysningen. Enligt socialministerns mening är det viktigt att se hälsouppllysningen som en del av ett folkbildningsarbete som syftar till att fördjupa befolkningens kunskaper om hälsorisker och bredda intresset för hälsofrämjande verksamhet. Det är därför av avgörande betydelse att samhällets insatser inom hälsouppllysningen bedrivs i samarbete med folkrörelser och organisationer. Härigenom ökar förutsättningarna för en mer nyanserad debatt och opinionsbildning i hälsopolitiska frågor, som kan bli en motvikt till den ur ett hälsopolitiskt perspektiv ofta ofullständiga och förenklade människosyn som präglar vissa delar av t.ex. den kommersiella reklamen och massmediautbudet, vars genomslagskraft är stor hos bl.a. barn och ungdom, anförts det i propositionen (bil. 7 s. 96).

Åtgärder för minskat tobaksbruk

Utskottet har årligen behandlat olika motionsförslag senast våren 1988. I proposition 1984/85:181 om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården, m.m., behandlad av utskottet i betänkandet SoU 1984/85:28, lämnades en utförlig redovisning för tobaksfrågan och regeringens syn härpå.

Förbud mot rökning i offentliga lokaler m.m.

I motion So451 av Roy Ottosson m.fl. (mp) yrkas att riksdagen beslutar att rökning på sjukhus, tunnelbanor, järnvägsstationer, i skolor samt på andra offentliga platser förbjuds i lag (*yrkande 1*), att riksdagen beslutar att restauranger och andra liknande privata inrättningar avsedda för allmänheten skall åläggas hålla minst 50 % av sittplatserna helt rökfria. Tillåts rökning

i en del av inrättningen skall fullgod ventilation installeras (*yrkande 2*), att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att lokaler för fritidsutövande skall planeras så att passiv rökning minimeras (*yrkande 3*), samt att regeringen ges till känna att tillämpningsföreskrifter skall utarbetas som normerar ovanstående bestämmelser (*yrkande 4*).

Den statliga tobakskommittén (S 1977:03) lade i delbetänkandet (Ds S 1978:7) Rökfria miljöer fram ett förslag till en lag om begränsning av tobaksrökningen i offentliga lokaler. Förslaget utgjorde en punkt i ett åtgärdsprogram som föreslogs i tobakskommitténs slutbetänkande (SOU 1981:18) Minskat tobaksbruk. Vid remissbehandlingen av betänkanterna fick lagförslaget ett blandat mottagande av de olika remissinstanserna. Den dåvarande regeringen ansåg inte att en tvingande lagstiftning, som den tobakskommittén föreslagit, var det lämpligaste sättet att åstadkomma fler rökfria miljöer. I stället fick socialstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen i uppdrag att utfärda rekommendationer om rökfria miljöer.

Arbetskyddsstyrelsen och socialstyrelsen utfärdade därefter år 1983 allmänna råd om begränsning av tobaksrökning i lokaler av gemensamhetskaraktär (AFS 1983:10). Utgångspunkten för de allmänna råden är att en rökfri miljö skall vara det normala och att en rökarens önskan att få röka får vika för andras önskemål om en rökfri miljö. I råden rekommenderas rökfrihet i offentliga lokaler och väntlokaler. Olika undersökningar av de allmänna rådens genomslagskraft har därefter vidtagits. Fortfarande pågår uppföljningar.

År 1984 genomförde socialstyrelsen en enkät som berörde drygt 2000 statliga arbetsplatser. Enkäten visade bl.a. att av tio statliga arbetsplatser har åtta infört någon form av begränsning av rökningen. Endast en mindre andel av arbetsplatserna följde de allmänna råden fullt ut. De myndigheter som infört regler om rökning efter tillkomsten av de allmänna råden hade generellt sett regler som bättre överensstämde med målsättningen i råden. Dessförinnan utförde socialstyrelsen en enkät om rökning inom barnomsorgen. Under våren 1986 genomförde socialstyrelsen ytterligare en enkät om rökfria miljöer som riktades till alla sjukhus och vårdcentraler. Flertalet sjukvårdsinrättningar uppgav att någon form av rökregler gällde för lokalerna. Generella regler var i särklass vanligast, dvs. rökning förbjöds utom på särskilt angivna platser. Personalen hade i de flesta fall själva beslutat om reglerna. Vårdcentralerna var mer restriktiva än sjukhusen till rökning. Socialstyrelsen har genomfört ytterligare en enkät som visar att det är relativt många väntlokaler för tåg, buss och flyg som fortfarande saknar rökregler.

Arbetsmarknadens parter tillsammans med arbetskyddsstyrelsen och socialstyrelsen påbörjade hösten 1987 en kampanj under mottot "Rökfritt på jobbet" i syfte att få igång aktiviteter på arbetsplatserna för att nedbringa tobaksbruket och skapa regler för detta. Kampanjen pågår under två år och har sin grund i lokala initiativ och åtgärder. Till grund för diskussionerna skall ligga arbetskyddsstyrelsens och socialstyrelsens allmänna råd. Inom ramen för kampanjen skickar de fackliga organisationerna LO, TCO och SACO/SR bl.a. ut en enkät till huvudskyddsombud och regionala skyddsombud tillsammans med en uppmaning att kontakta arbetsgivarna om rökfrågan.

Enkäten kommer att följas upp. Resultatet av kampanjen är avsett att utvisa om de allmänna råden behöver skärpas.

Regeringen gav i maj 1988 en särskild utredare (S 1988:01) i uppdrag att överväga och föreslå olika åtgärder för att ytterligare minska tobaksbruket (dir. 1988:23). Utredaren har antagit benämningen tobaksutredningen. Utredningen skall bl.a. överväga vilka åtgärder som kan vidtas för att tillförsäkra allmänheten tillgång till rökfria miljöer i gemensamhetslokaler och på allmänna kommunikationsmedel. Enligt direktiven bör utredningen också överväga om överträdelse mot regler om rökning skall kunna straffläggas. Arbetet skall vara slutfört före utgången av 1989.

Vidare kan nämnas att Nordiska rådet rekommenderat Nordiska ministerrådet att bl.a. utreda mer restriktiva regler i Norden i fråga om rökning i offentliga lokaler och på offentliga kommunikationsmedel. Vad beträffar situationen i övriga nordiska länder kan noteras att det i Norge, Finland och Island råder förbud mot rökning i offentliga lokaler.

När utskottet förra våren behandlade motioner i frågan om rökfria miljöer anförde utskottet att uppföljningarna av de allmänna råden om begränsning av tobaksrökning visar att åtgärderna för att hindra rökning i sådana lokaler fortfarande är otillräckliga på många håll. Det fanns, anförde utskottet, därför anledning att överväga om det behövs ytterligare insatser för att påskynda utvecklingen mot rökfrihet i offentliga lokaler och på arbetsplatser, vilken enligt utskottets mening gick alltför långsamt. Utskottet förutsatte att regeringen skulle beakta denna fråga och vid behov ta initiativ till åtgärder. Skulle fortsatta åtgärder inte ge resultat uteslöt utskottet inte att lagstiftning kunde behövas. Med hänvisning till det anförda avstyrkte utskottet motionerna i ämnet (SoU 1987/88:19 s. 6).

Utskottet vill åter betona att utgångspunkten för överväganden i saken måste vara att ingen mot sin vilja skall behöva exponeras för tobaksrök. Rökning bör således inte förekomma i offentliga lokaler och andra lokaler avsedda för gemensamt bruk. Det mest verkningsfulla medlet för att nå en sådan rökfrihet är självfallet en allmän attitydförändring till rökningen. Ett arbete med detta syfte pågår också. Det kan också konstateras att allmänhetens inställning till rökning i offentliga och liknande lokaler förändrats, vilket medfört att önskemål om rökfrihet nu normalt respekteras. Det erfordras dock ytterligare åtgärder för att hindra rökning i lokaler för gemensamt bruk. En översyn av åtgärder för att tillförsäkra allmänheten tillgång till rökfria miljöer i sådana lokaler genomförs för närvarande av tobaksutredningen. Översynen omfattar även frågan om överträdelse mot regler om rökning skall kunna straffbeläggas. I avvaktan på resultatet av tobaksutredningens översyn anser utskottet det inte erforderligt med något riksdagsinitiativ i saken. Motion So451 (mp) avstyrks därför.

Rökfri barnomsorg m.m.

I motion So482 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) yrkas att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för rökfrihet på familjedaghem (yrkande 3).

I motion So617 av Birger Schlaug m.fl. (mp) begärs en lag som skyddar barn inom all barnomsorg, även familjedaghem, från passiv rökning.

I motion So465 av Birger Schlaug (mp) begärs ett lagförslag om barns rätt till en rökfri miljö och en analys i frågan.

I arbetarskyddsstyrelsens och socialstyrelsens allmänna råd om begränsning av tobaksrökning görs särskilda markeringar beträffande både barnomsorgen och skolan. Där framhålls att ett minskat tobaksbruk bland barnomsorgspersonal och föräldrar är angeläget med tanke på barnens hälsa. Om skolan sägs att det är viktigt att skolmiljön utformas så att den blir ett stöd mot impulser att använda tobak. Socialstyrelsen och skolöverstyrelsen, SÖ, har var för sig utfärdat kommentarer till de allmänna råden beträffande barnomsorgen resp. skolan.

I meddelandeblad nr 36/84 till kommunerna anför socialstyrelsen följande.

För barnomsorgens vidkommande bör de allmänna råden tolkas så, att det är av utomordentlig betydelse att skapa en rökfri uppväxt för barn. Dels finns det direkta hälsorisker med passiv rökning och dels utgör barnomsorgspersonal en förebild för barnen. Att skapa en helt rökfri barnomsorg bör vara slutmålet.

Rent praktiskt innebär detta således att man inte bör röka i daghemmets, fritidshemmets respektive familjedaghemmets lokaler och inte heller utomhus när man arbetar med barn. Det är därför önskvärt att personal som arbetar med barn inte röker under yrkesutövandet.

I de allmänna råden sägs också att barnomsorgen i sin dagliga verksamhet både bör ha ett ansvar för och en möjlighet att ge föräldrar och barn information om tobakens hälsorisker. Det ankommer därför på kommunen att medverka till att all berörd personal ges de kunskaper som behövs för att förmedla en sådan information samt att i samverkan med företrädesvis primärvården ge dem som önskar tillgång till rökavvänjningsstöd.

I meddelandebladet redovisar socialstyrelsen vidare resultatet av en enkät om dittillsvarande arbete mot tobaksbruket inom kommunernas barnomsorg, vilket genomförts av socialstyrelsens byrå för hälsoupplýsning. Vid enkäten framkom bl.a. att tobaksfrågan var en i hög grad aktuell fråga för de flesta förskolor och att man i flera kommuner hade en målsättning som stämde överens med de allmänna råden. Ur enkätresultatet kunde också utläsas att en del kommuner redan avskaffat rökrummet i förskolan. I allt fler kommuner tillgodosågs även icke-rökande föräldrars önskemål om rökfritt familjedaghem.

SÖ har meddelat kompletterande allmänna råd om begränsning av tobaksrökning i skolan (SÖ-FS 1985:170).

Socialstyrelsen har vidare utarbetat informationsskrifter om rökning och barn för personal i barnomsorgen samt föräldrar och blivande föräldrar. Även i utbildningen av förskollärare och barnskötare inskräps vikten av att rökning inte sker där barn vistas.

Utskottet behandlade våren 1988 ett motionsyrkande om förskole- och skolbarns rätt till rökfria miljöer. Utskottet betonade därvid vikten av att utfärdade riktlinjer följs upp av såväl de ansvariga centrala statliga myndigheterna som de kommunala. Utskottet fann dock inte skäl till något initiativ från riksdagens sida (SoU 1987/88:19 s. 7).

I ett frågesvar den 13 januari 1989 om rökfria familjedaghem hänvisade dåvarande socialministern till tobaksutredningens arbete (snabbprot. 1988/89:50 s. 7 f.).

Det är, enligt utskottets mening, av såväl medicinska som pedagogiska skäl särskilt angeläget att uppnå rökfrihet i lokaler där barn vistas. Betydelsen av en rökfri barnomsorg understryks också i allmänna råd från socialstyrelsen och i utbildningen av personal inom barnomsorgen. Utskottet förutsätter att råden för såväl familjedaghem som annan barnomsorg om rökfrihet följs upp av kommunerna. Redan vid rekryteringen av familjedaghem bör således frågan om rökning tas upp. Även socialstyrelsen bör fortlöpande följa efterlevnaden av råden om rökfrihet. Den sittande tobaksutredningen har, som tidigare nämnts, att överväga åtgärder för att begränsa rökningen i lokaler avsedda för gemensamt bruk. Med hänvisning till det sagda avstyrker utskottet motion So482 (fp) yrkande 3.

Utskottet ställer sig tveksam till värdet av att i lag generellt reglera barns rätt till en rökfri miljö. Med hänsyn härtill och till vad som tidigare anförts avstyrker utskottet därför motion So465 (mp). Utskottet kan inte heller förorda ett initiativ från riksdagens sida om lagstiftning för att hindra rökning inom barnomsorgen. Även motion So617 (mp) avstyrks sålunda.

Mål för arbetet mot tobaksbruket

I motion So482 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) yrkas att riksdagen skall besluta att målet för insatserna mot tobaksskadorna bör vara en halvering av tobakskonsumtionen fram till år 2000 (yrkande 1).

Enligt världshälsoorganisationen (WHO) är rökningen den största enskilda undvikbara orsaken till ohälsa och för tidiga dödsfall i länder som Sverige. År 1984 antog medlemsländerna i WHO:s Europaregion, däribland Sverige, 38 hälsopolitiska mål för arbetet med "Hälsa för alla år 2000". Dessa mål är avsedda att utgöra en bas för utformningen av nationella hälsopolitiska strategier. I WHO:s Europastrategi föreslås konkreta mål för samhällets arbete mot tobaksskadorna, t.ex. att 80 % av befolkningen inte röker eller att den nationella tobakskonsumtionen minskas med 50 %. Enligt motionärerna bör sådana nationella mål utarbetas och officiellt antas i Sverige.

Förslag till konkreta mål för arbetet mot tobaksskadorna har förts fram tidigare av olika utredningar. Socialstyrelsens tobaksutredning ansåg att statsmakterna borde fastställa som slutmål för sitt tobaksprogram att cigarettkonsumtionen skulle nedbringas till samma relativa omfattning som den hade på 1920-talet och att konsumtionen av övriga tobaksvaror inte skulle tillåtas öka (betänkandet Tobaksrökning, 1973). Målet skulle vara uppnått år 2000.

Tobakskommittén föreslog att tobakskonsumtionen skulle minskas totalt så att senast år 1990 högst 30 % resp. senast år 2000 högst 15 % av den vuxna befolkningen använder tobak vanemässigt (SOU 1981:18 Minskat tobaksbruk). Förslagen ledde dock inte till att några konkreta mål fastställdes.

En fempartimotion, i vilken det bl.a. begärdes en officiell tobakspolitik med fastställande av såväl kortsiktiga som långsiktiga mål för arbetet mot

tobaksbruk, behandlades av riksdagen i anslutning till proposition 1984/85:181 om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården, m.m. Utskottet avstyrkte motionen med hänvisning till den utförliga behandling åtgärder mot tobaksbruk fått i propositionen (SoU 1984/85:28 s. 19).

Vid behandling våren 1987 av motioner i ämnet konstaterade utskottet att arbetet mot tobaksbruket har mycket hög hälsopolitisk prioritet och bedrivs på en rad områden. Utskottet hänvisade till att några verkliga meningsskiljaktigheter när det gäller inriktningen av samhällets fortsatta åtgärder inte förelåg vid riksdagens behandling av propositionen om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården och motionerna. Mot bakgrund härav såg utskottet inte skäl att förorda uppställandet av övergripande mål, vilka med nödvändighet måste bli mycket allmänt formulerade och inte tjäna till mycket ledning för det praktiska arbetet (SoU 1986/87:20 s. 7 f.). När saken åter behandlades våren 1988 vidhöll utskottet sin tidigare inställning (SoU 1987/88:19 s. 8).

Enligt utskottets mening har frågan inte tillförts något som föranleder en ändrad bedömning från utskottets sida. Motion So482 (fp) yrkande 1 avstyrks sålunda.

Åtgärder mot snusning

I motion So482 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) yrkas att riksdagen hos regeringen begär en kampanj mot snusning (yrkande 4).

Konsumtionen av snus har fördubblats sedan slutet av 1960-talet och ökar för närvarande stadigt med ett par procent om året (socialstyrelsens folkhälso-rapport, 1987:15 s. 128).

Världshälsoorganisationen (WHO) har efterlyst kraftigare restriktioner mot det alltmer utbredda snusandet i världen.

I socialstyrelsens PM 1988:4 Snus – en hälsorisk, rapport från ett expertmöte, redogörs för snusets hälsorisker, snusvanornas utveckling och internationella ställningstaganden (förbud mot "fuktigt" snus har införts i några länder).

Socialstyrelsen har vidare satsat på åtgärder riktade till särskilda målgrupper, som värnpliktiga och skolungdom. Medel har gått till TV- och videoinformation, lärarhandledning, tidningsannonser och bidrag till NTS för en ungdomsbroschyr om snus.

Tobaksutredningen bör enligt direktiven ägna uppmärksamhet åt åtgärder för att påverka den ökande användningen av snus.

Under förra riksmötet behandlade utskottet motioner med krav på åtgärder mot den ökade snusningen. Utskottet delade därvid uppfattningen att det är angeläget att åtgärder vidtas för att vända konsumtionskurvan för snus nedåt, men avstyrkte motionerna med hänvisning till socialstyrelsens initiativ på området (SoU 1987/88:19 s. 11).

Enligt utskottets mening är det angeläget att informationen om tobakens skadeverkningar även tar upp hälsoriskerna med snusning. En sådan information bör i första hand inriktas mot ungdomar. Problemen med den ökade användningen av snus har uppmärksamats av bl.a. socialstyrelsen.

Åtgärder mot snusning övervägs även inom tobaksutredningen. Utskottet anser det därför inte erforderligt med något riksdagsinitiativ med anledning av motion So482 (fp) yrkande 4, vilket yrkande sålunda avstyrks.

1988/89:SoU14

Produktkontroll m.m.

I motion So482 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) yrkas att riksdagen hos regeringen begär att alla slags tobaksvaror upphör att klassificeras som livsmedel (yrkande 5) samt att riksdagen hos regeringen begär att cancerkommitténs förslag om produktkontroll av tobaksvaror genomförs (yrkande 6).

För tobaksvaror gäller lagen (1975:1154) om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror. Socialstyrelsen har tillsyn över efterlevnaden av lagstiftningen. Styrelsen kan också meddela ytterligare föreskrifter i ämnet (se SOSFS (M) 1978:13).

Snus och tuggtobak anses som livsmedel i livsmedelslagens bemärkelse och kan därför kontrolleras med avseende på hälsorisker som sammanhänger med både naturligt förekommande och tillsatta ämnen (jfr prop. 1971:61 s. 182 och SOU 1970:6).

Cancerkommittén förordar i sitt betänkande Cancer, orsaker, förebyggande m.m. (SOU 1984:67) att möjligheterna till produktkontroll av tobaksvaror förbättras (s. 420 f.). Kommittén berör olika organisatoriska lösningar för kontrollen utan att lägga fram förslag till reglering och organisation.

Utskottet anser att den i motionen aktualiserade frågan om produktkontroll av tobaksvaror bör belysas närmare. Frågan kan tas upp av tobaksutredningen vid den pågående översynen av åtgärder för minskat tobaksbruk. Enligt utskottets uppfattning krävs det emellertid inte något särskilt initiativ från riksdagens sida i frågan. Motion So482 (fp) yrkandena 5 och 6 avstyrks därför.

Åtgärdsprogram mot tobak m.m.

Några motioner tar upp allmänna åtgärder för att minska tobaksbruket i form av ett samlat åtgärdsprogram samt informations- och upplysningsinsatser. En av motionerna tar särskilt sikte på tobaksbruket bland kvinnor.

I motion So418 av Martin Olsson och Kersti Johansson (båda c) yrkas att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om samlade åtgärder för att begränsa tobaksbruket och dess skadeverkningar.

I motion So479 av Karin Falkmer och Elisabeth Fleetwood (båda m) yrkas att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om ett samlat åtgärdsprogram för att begränsa tobaksbruket.

Motionärerna anser att bl.a. frågor om rökfria lokaler, upplysning och information, begränsning av försäljningsställen för tobaksvaror, pris och grund för konsumentprisindex samt utformning av varningstexter bör behandlas i ett samlat grepp.

I motion So308 av Margareta Winberg m.fl. (s, m, c, fp, vpk, mp) yrkas att regeringen ges till känna vad som i motionen angivits för att minska tobaksbruket bland kvinnor.

Motionärerna pekar bl.a. på behovet av upplysning och insatser på barnvårdscentraler m.m. samt riktade insatser till kvinnor i gruppen över 35 år.

1977 års tobakskommitté lämnade i sitt slutbetänkande (SOU 1981:18) Minskat tobaksbruk förslag till åtgärdsprogram på tobaksområdet.

I proposition 1984/85:181 om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården, m.m. redovisade vidare regeringen sin syn på de fortsatta åtgärderna mot tobaksbruket. Bl.a. förordades en intensifierad informationsverksamhet om tobakens skadeverkningar, inriktad på barn och ungdom, samt särskilda uppföljningsåtgärder vad gäller rökvanorna och därtill knutna hälsoeffekter. Den framlagda redovisningen i nämnda proposition ansågs av utskottet tillgodose syftet med en motion om åtgärdsprogram (SoU 1984/85:21 s. 4, jfr SoU 1984/85:28).

Socialstyrelsen redovisade hösten 1987 en folkhälsorapport som bl.a. tar upp tobaksfrågan (Socialstyrelsen redovisar 1987:15). I rapporten berörs såväl prispolitik som information om rökningens skadeverkningar.

Tobaksutredningen har, som nämnts i det föregående, fått i uppdrag att överväga

- vilka åtgärder som kan vidtas för att tillförsäkra allmänheten tillgång till rökfria miljöer i gemensamhetslokaler och på allmänna kommunikationsmedel
- hur priset på tobak påverkar tobakskonsumtionen
- frågan om förbud mot tobaksreklam
- vilka ytterligare insatser som kan göras för att minska rökning och annat tobaksbruk.

När frågan om ett åtgärdsprogram senast behandlades i utskottet (bet. SoU 1987/88:19 s. 10 f.) anförde utskottet följande.

I arbetet med att förebygga ohälsa har insatserna mot tobaksbruket mycket hög prioritet. Här förutsätts en mångfald åtgärder, bl.a. avseende information, prispolitik och marknadsföring. Tyngdpunkten i tobakspolitiken ligger emellertid på information och upplysning om tobakens skadeverkningar.

Utskottet vill mot bakgrund av det stora folkhälsoproblem som tobaksbruket utgör understryka vikten av en fortsatt systematisk satsning mot tobak. Särskilt viktigt är ett fortsatt målmedvetet upplysningsarbete i syfte att förändra den allmänna inställningen till tobaksrökning och motverka rökdebüt framför allt hos ungdomar. Utskottet konstaterar att motionärernas önskemål går i samma riktning. Någon skillnad i principiellt synsätt finns inte mellan motionärerna och utskottet.

När det gäller frågan om det eventuella behovet av riksdagsinitiativ vill utskottet erinra om att åtgärder mot tobaksbruket redan är starkt prioriterade i det förebyggande hälsoarbetet och att vikten av åtgärder på tobaksområdet kraftigt markerats av regeringen i den tidigare nämnda propositionen om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården. Tobaksfrågorna har även tagits upp i socialstyrelsens folkhälsorapport, vilken ligger till grund för den skrivelse om folkhälsan som regeringen inom kort kommer att avlämna till riksdagen. Utskottet vill dessutom erinra om det utredningsuppdrag på tobaksområdet som för närvarande övervägs inom regeringskansliet.

Med hänvisning till det anförda och till de olika åtgärder på området som vidtagits av bl.a. socialstyrelsen anser utskottet att tobaksfrågorna redan är

väl uppmärksammade. Ett initiativ från riksdagens sida ter sig därför överflödigt.

1988/89:SoU14

Rökningen är ett av de stora folkhälsoproblemen och påkallar en rad insatser på skilda områden. Utskottet anser det därför angeläget att ett samlat åtgärdsprogram utarbetas. Härvid bör inte minst kvinnors tobaksbruk uppmärksammas. Tobaksutredningen har fått i uppgift att överväga åtgärder för att begränsa tobakskonsumtionen.

Tobaksutredningens uppdrag omfattar de centrala tobakspolitiska frågeställningarna. Utskottet anser därför att utredningsarbetet bör ske under parlamentarisk medverkan. Detta bör ges regeringen till känna.

Genom det anförda kan syftet med motionerna So418 (c) och So479 (m) anses tillgodosett. Dessa motioner avstyrks således. Även motion So308 (s, m, c, fp, vpk och mp) får anses tillgodosedd genom utredningsarbetet och avstyrks därför.

I *motion So482 av Daniel Tarschys m.fl. (fp)* begärs att riksdagen avslår regeringens förslag om att dra in det extra bidraget för tobaksinformation och även för nästkommande budgetår beviljar 3 milj.kr. för detta syfte (*yrkande 2*). Motionärerna hänvisar bl.a. till att informationsverksamheten är i behov av medel för att ersätta en årlig tilldelning från allmänna arvsfonden om 2 milj.kr. samt en extra resursförstärkning uppgående till 1 milj.kr. per år.

Medel för socialstyrelsens tobaksinformation beräknas fr.o.m. budgetåret 1987/88 under anslaget E 1 Socialstyrelsen i stället för som tidigare under det särskilda hälsoupplysningsanslaget (E 13).

För innevarande budgetår och de två föregående budgetåren har socialstyrelsen, genom ett särskilt regeringsbeslut, disponerat 2 milj.kr. årligen i bidrag från allmänna arvsfonden för tobaksinformation till unga. Något motsvarande beslut för budgetåret 1989/90 och framåt i tiden föreligger inte.

Informationen om tobaksbrukets skadeverkningar är ett viktigt inslag i hälsoupplysningen med hänsyn till de stora hälsoriskerna med rökning. Informationen är också ett prioriterat område inom socialstyrelsen.

Utskottet kan konstatera att socialstyrelsens medel för tobaksinformation är beroende av prioriteringen inom ramen för anslaget E 1. Utfallet av denna prioritering föreligger ännu inte. Mot bakgrund av att åtgärder för begränsning av tobakskonsumtion utgör ett prioriterat område inom styrelsen finner utskottet det inte erforderligt med åtgärder från riksdagens sida i frågan. Motion So482 (fp) yrkande 2 avstyrks därför.

Medverkan i EG:s handlingsprogram mot cancer

I *motion So536 av Karin Falkmer och Elisabeth Fleetwood (båda m)* yrkas att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om en formell svensk anslutning till EG-ländernas handlingsprogram mot cancer. Motionärerna önskar en formell svensk anslutning till EG-kommissionens handlingsprogram mot cancer.

EG-kommissionen presenterade för något år sedan ett brett upplagt handlingsprogram mot cancer. Inom ramen för programmet föreslås åtgär-

der för att minska tobaksrökningen. Som eftersträvansvärda mål har angivits bl.a. att medlemsländerna senast den 1 januari 1993 skall ha förbjudit tobaksreklam, försäljning av tobaksvaror på flygplatser och färjor samt rökning i offentliga lokaler. Även pris- och skatteproblematiken tas upp. Ytterligare moment i programmet är bl.a. TV-information och proklamerandet av år 1989 som "cancerår". En särskild kommitté som består av ledande cancerforskare inrättades för arbetet med programmet. Sverige är sedan 1987 representerat i kommittén genom en observatör.

Programmets forskningsdel är en del av EG:s medicinska forskningsprogram, i vilket medicinska forskningsrådet (MFR) sedan flera år deltar. I årets budgetproposition bil. 7 s. 166 anför det föredragande statsrådet att ett ökat svenskt engagemang är väsentligt och föreslår att överläggningar tas upp om en bredare svensk medverkan i programmet under dess andra etapp åren 1990–1994. Ett reservationsanslag för nästa budgetår föreslås med 1 000 000 kr. (I 3).

En liknande motion behandlades förra våren av socialutskottet i yttrande till utrikesutskottet (SoU 1987/88:5y s. 4). Utskottet ansåg därvid det värdefullt med ett samarbete mellan Sverige och EG för att nå en konsumtionsbegränsning.

Utrikesutskottet anförde i betänkandet UU 1987/88:24 s. 48 att det inte såg något hinder mot att Sverige på olika sätt deltar i det aktuella samarbetet. Riksdagen följde utrikesutskottet.

Socialutskottet anser det väsentligt med ett ökat svenskt engagemang i EG:s handlingsprogram mot cancer och tillstyrker därför den föreslagna medelsanvisningen (I 3). Syftet med motion So536 (m) får härigenom anses tillgodosett. Motionen avstyrks därför.

Sex- och samlevnadsinformation m. m.

Abortförebyggande åtgärder

Ett antal motioner tar upp den abortförebyggande verksamheten. Motionärerna pekar bl.a. på behovet av en utbyggd preventivmedelsrådgivning. Särskilt framhålls behovet av rådgivning och information för unga.

I *motion So470 av Ines Uusmann m.fl. (s)* yrkas att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om behovet av förbättrade informativa och förebyggande åtgärder för att minska antalet aborter. Motionärerna efterlyser bl.a. specialdestinerade medel i form av "projekt pengar" från socialstyrelsen till berörda huvudmän.

I *motion So472 av Birthe Sörestedt och Marianne Carlström (båda s)* yrkas att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om behovet av en ökad abortförebyggande verksamhet (*yrkande 1*) samt att riksdagen begär förslag till åtgärder för att minska antalet aborter (*yrkande 2*). Motionärerna vill ha ökade informationsinsatser – särskilt till vissa grupper som ungdomar och invandrare – och pekar på brister i hälso- och sjukvårdens preventivmedelsrådgivning.

I *motion So457 av Ragnhild Pohanka (mp)* begärs att regeringen ges till känna att den skall verka för att ungdomsmottagningar inrättas i varje kommun.

I motion So408 av Lars Werner m.fl. (vpk) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att preventivmedelsrådgivningen bör byggas ut både kvantitativt och kvalitativt i enlighet med vad som anförts i motionen (yrkande 4).

I motion So446 av Ingrid Ronne-Björkqvist m.fl. (fp,m,c) begärs att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om kuratorskontakt och efterkontroll (yrkande 2), att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om alternativa rådgivningsbyråer (yrkande 3) samt att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om skyndsamma initiativ för att minska antalet aborter (yrkande 4). Motionärerna anför bl.a. att socialstyrelsens förslag till åtgärder kan tjäna som riktlinje för sistnämnda initiativ.

Mellan var tredje och var fjärde graviditet avbryts i dag genom abort. En påtaglig ökning av antalet aborter kan iakttas dels bland yngre kvinnor i allmänhet, dels bland yngre kvinnor som tidigare gått igenom en eller flera aborter. Inom gruppen tonåringar är det främst bland 17-18-åringarna som aborterna ökar mest.

År 1984 och 1985 var antalet aborter under 31 000 per år. År 1987 var antalet 34 700. Ökningen har fortsatt även under 1988 då det sammanlagt gjordes ca 37 500 aborter.

De regionala skillnaderna i abortfrekvens är stora. Storstäderna har dubbelt så hög frekvens (räknat som antal aborter per 1 000 fertila kvinnor) som t.ex. Jönköpings, Kristianstads och Skaraborgs län.

Samtidigt med abortökningen kan konstateras en förändrad användning av preventivmedel. Konsumtionen av p-piller går ner, särskilt bland unga kvinnor och tonåringar.

Det finns ett 90-tal ungdomsmottagningar i landet. Ett 30-tal av dessa har tillkommit under de senaste åren. Ungefär 50 % av mottagningarna har öppet en dag i veckan eller mindre. Öppettiderna och de verksamma yrkesgrupperna vid mottagningarna varierar. En barnmorska som kan ge preventivmedelsrådgivning finns dock knuten till alla mottagningar.

Hösten 1988 lade socialstyrelsen fram en preliminär rapport om abortsituationen i landet. I rapporten redogör styrelsen för abortutvecklingen de senaste åren och diskuterar tänkbara orsaker till ökningen av antalet aborter. I slutet av rapporten lämnas förslag till abortförebyggande åtgärder.

Socialstyrelsen avser nu att utarbeta ett program för abortförebyggande åtgärder där målgrupper, förslag till åtgärder, innehåll och metoder i upplysningen närmare kommer att diskuteras mot bakgrund av den utvecklingen. Redovisningen skall i första hand rikta sig till landsting och kommuner.

För att markera behovet av insatser på området anordnade socialstyrelsen våren 1988 bl.a. en konferens för landstingspolitiker m.fl. om smittskydd, sexualitet och samlevnad.

I proposition 1984/85:48 om familjeplanering och abortvård som behandlades av utskottet våren 1985 uttalade det föredragande statsrådet den uppfattningen att varje sjukvårdshuvudman borde erbjuda en god preventivmedelsrådgivning åt dem som är bosatta inom sjukvårdsområdet. Där sades också att planeringen av rådgivningen liksom i fråga om all annan hälso- och

sjukvård borde ske med utgångspunkt i de behov som finns inom varje enskilt sjukvårdsområde. Statsrådet konstaterade dock att preventivmedelsrådgivningen är mycket ojämnt fördelad över landet och att det därför på vissa områden finns ett behov av utbyggnad. I propositionen hänvisades vidare till vissa av abortkommitténs föreslagna åtgärder för att öka preventivmedelsrådgivningens kapacitet.

Utskottet konstaterade i sitt betänkande med anledning av nämnda proposition (SoU 1984/85:11 s. 18) att en fullgod rådgivningsnivå av abortkommittén beräknats till 500 besök per 1 000 fertila kvinnor, dvs. hälften av alla fertila kvinnor årligen. Utskottet uttalade vidare att det ålägg sjukvårdshuvudmännen att erbjuda en god preventivmedelsrådgivning åt dem som är bosatta inom sjukvårdsområdet. Utskottet anslöt sig i övrigt till propositionens bedömning och ansåg det inte erforderligt med någon åtgärd från riksdagens sida.

Motionsyrkanden om preventivmedelsrådgivning och abortförebyggande verksamhet behandlades av utskottet senast i betänkandet SoU 1987/88:19. Frågorna hade tidigare under riksmötet 1987/88 behandlats i betänkandet SoU 1987/88:2 samt även berörts i betänkandet SoU 1987/88:1.

Motioner, likartade de nu aktuella, avstyrktes därvid med hänvisning till sjukvårdshuvudmännens ansvar och de initiativ som tagits av socialstyrelsen, SÖ och försvarets sjukvårdsstyrelse.

Utskottet anser i likhet med motionärerna att ökningen av antalet aborter främst bland unga kvinnor är oroande. Det är enligt utskottets mening nödvändigt att vidta åtgärder för att bromsa ökningen och få till stånd en minskning av antalet aborter. Det abortförebyggande arbetet på lokal nivå är därvid av den största betydelse. Åtskilliga tecken tyder emellertid på att detta arbete i landstingen inte längre bedrivs i samma omfattning som tidigare.

Bakgrunden härtill torde bl.a. vara de ökade insatser som barnmorskor m.fl. har måst göra som en följd av det ökade barnafödandet, den ökade uppmärksamheten på sexuellt överförbara sjukdomar och den utvidgade undersökningsaktiviteten för att tidigt upptäcka cancer hos kvinnor.

Det är enligt utskottets mening mycket angeläget att landsting och kommuner noga analyserar behovet av preventivmedelsrådgivning och andra åtgärder för att minska antalet aborter och vidtar kraftfulla åtgärder för att åstadkomma en minskning. Dessa åtgärder är angelägna av flera skäl framför allt med tanke på att en abort utgör en traumatisk upplevelse för kvinnan.

Framför allt socialstyrelsen, men även SÖ och försvarets sjukvårdsstyrelse, har viktiga roller i det abortförebyggande arbetet på central nivå. Utskottet ser positivt på socialstyrelsens arbete med att utarbeta ett program för det abortförebyggande arbetet. Enligt utskottets uppfattning är syftet med motionerna So470 (s), So472 (s) och So446 (fp) yrkande 4 i huvudsak tillgodosett genom socialstyrelsens arbete med ett abortförebyggande program. Motionsyrkandena avstyrks därför.

Vikten av återbesök och rådgivning efter abort uppmärksammas i socialstyrelsens rapport om abortutvecklingen som utgör underlag för

styrelsens fortsatta arbete i frågan. Motion So446 (fp) yrkande 2, vari begärs ett tillkännagivande om efterkontroll, bör därför inte föranleda något särskilt uttalande från riksdagen. Yrkandet avstyrks således.

Utskottet anser vidare att det inte är påkallat med åtgärder från riksdagens sida med anledning av motion So408 (vpk) yrkande 4.

Enligt utskottets mening är det angeläget att ungdomsmottagningarnas verksamhet förstärks och byggs ut. Utskottet kan dock inte förorda ett initiativ från riksdagens sida i fråga om inrättande av sådana mottagningar i varje kommun. Motion So457 (mp) avstyrks därför.

Enligt utskottets uppfattning saknas tillräcklig erfarenhet av det abortförebyggande arbete som bedrivs vid alternativa rådgivningsbyråer i Sverige för att ge underlag för ett sådant initiativ som begärs i motion So446 (fp) yrkande 3. Yrkandet avstyrks därför.

I motion So408 av Lars Werner m.fl. (vpk) yrkas att regeringen ges till känna att preventivmedel bör göras avgiftsfria (yrkande 1).

Ett motsvarande yrkande behandlades i utskottets betänkanden SoU 1987/88:2 och 19. Utskottet konstaterade därvid att regeringen följer p-pillerförsäljningen och förutsatte att erforderliga åtgärder vidtas om abortfrekvensen skulle öka som en följd av höga kostnader för p-piller.

Även socialförsäkringsutskottet behandlade frågan i sitt betänkande SfU 1987/88:22 s. 18 och delade därvid socialutskottets bedömning.

Utskottet vidhåller sin tidigare inställning i frågan och avstyrker motion So408 (vpk) yrkande 1.

I samma motion yrkas vidare att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att åtgärder bör vidtas för att engagera läkare och barnmorskor i skolans sex- och samlevnadsundervisning (yrkande 5), att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att bättre trygga samordningen av det abortförebyggande arbetet inom socialstyrelsen (yrkande 3) samt slutligen att riksdagen hos regeringen begär ett specialdestinerat statsbidrag för att trygga en utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen och den abortförebyggande upplysningsverksamheten (yrkande 2).

Ett motionsyrkande motsvarande yrkande 5 behandlades senast i betänkandet SoU 1987/88:19. Utskottet avstyrkte motionen och hänvisade till att utskottet behandlat frågan tidigare i betänkandet SoU 1987/88:1 s. 15 och därvid anfört följande.

Utskottet konstaterar att frågan om sex- och samlevnadsundervisningen i skolan nu fått förnyad aktualitet hos skolöverstyrelsen. Det råder enighet mellan SÖ och socialstyrelsen om de åtgärder som behöver vidtas för att förbättra undervisningen. Insatser planeras redan för innevarande budgetår. Utskottet anser mot denna bakgrund att resultaten av det nu pågående arbetet bör avvaktas. Utskottet vill emellertid erinra om vad som ovan redovisats om utökad information särskilt till ungdomar i fråga om sex och samlevnad, sexuellt överförbara sjukdomar samt preventivmedel. Klamydia och övriga här aktuella sjukdomar – även HIV-infektionen – har gjort sådan undervisning än angelägnare än tidigare. Läkare, sköterskor och barnmorskor spelar självfallet en viktig roll när det gäller att informera om dessa nya

hälsorisker. Utskottet ser det som självklart att man försöker att på lämpligt sätt utnyttja sådan medicinsk fackkunskap i sex- och samlevnadsundervisningen.

Utskottet vidhåller sin tidigare inställning och avstyrker motion So408 (vpk) yrkande 5.

De frågor som tas upp i yrkandena 2 och 3 behandlades senast i betänkandet SoU 1987/88:19 s. 15.

I fråga om samordningen av det abortförebyggande arbetet inom socialstyrelsen hänvisade utskottet till att det i första hand ankommer på styrelsen att överväga vilket samordningsbehov som finns och hur det kan tillgodoses inom ramen för givna resurser. Utskottet vidhåller denna uppfattning och avstyrker därför motion So408 (vpk) yrkande 3.

Utskottet ser inte något skäl att ompröva sitt tidigare ställningstagande (se SoU 1987/88:19 s. 15) att avstyrka ett specialdestinerat statsbidrag för preventivmedelsrådgivning vid sidan av systemet för ersättningar till sjukvårdshuvudmännen och avstyrker sålunda även motion So408 (vpk) yrkande 2.

I motion So442 av Hans Göran Franck och Margareta Winberg (båda s) yrkas att regeringen ges till känna behovet av förbättrad sexualinformation vid sjukhusen vid handikapp och sjukdom. Motionärerna anför att det vid varje sjukhus bör finnas en ansvarig för förbättrad information om sexualitet, samlevnad och hjälpmedel i sexuallivet vid handikapp och sjukdom.

Hjälpmedelsutredningen (S 1986:04, dir. 1986:31) tillsattes 1986 med uppgift att se över frågan om hjälpmedel för handikappade. Enligt uppgift kan utredningen väntas beröra den i motionen aktualiserade frågan. Handikappinstitutet har utarbetat en rapport om hjälpmedel i sexuallivet för män och kvinnor med funktionshinder som av regeringen överlämnats till hjälpmedelsutredningen. Utredningen beräknas avsluta sitt arbete under våren sutredningen. Utredningen beräknas avsluta sitt arbete under våren 1989.

Den nyligen tillsatta handikapputredningen (S 1988:03, dir. 1988:53) kan också komma att behandla ämnet. Utredningen bör enligt direktiven vara avslutad under år 1990.

Utskottet konstaterar att frågan om sexualinformation till handikappade m.fl. för närvarande övervägs. I avvaktan på utredningsresultaten bör inte motion So442 (s) föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Motionen avstyrks sålunda.

Kostupplysning m.m.

I motion So443 av Marianne Carlström m.fl. (s) yrkas att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om information till allmänheten om kostens betydelse för hälsan (*yrkande 1*), att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om att kunskapen om kosten bör förbättras (*yrkande 2*) samt att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om att storkökspersonalens kunskaper om kosten bör förbättras (*yrkande 3*). Motionärerna pekar på vikten av upplysning och utbildning om kostens betydelse för hälsan.

Bl.a. socialstyrelsen, livsmedelsverket och SPRI har under senare tid utgivit skrifter i detta ämne.

Socialstyrelsen och livsmedelsverket gav 1986 ut boken *Kost, Motion och Hälsa*. Dessförinnan hade socialstyrelsen publicerat rapporten *Folkhälsa och livsmedelspolitik* (Socialstyrelsen redovisar 1984:14) och allmänna råd från socialstyrelsen (1985:11) *Kost på sjukhus och inom social omsorg*. Senast har kostfrågan tagits upp i styrelsens folkhälsorapport (Socialstyrelsen redovisar 1987:15 s. 131 f.).

LO har i samarbete med socialstyrelsen, Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet nyligen inlett ett femårigt projekt för en bättre hälsa – såväl i arbete som på fritid – bland LO-medlemmarna. Arbetet bedrivs med stöd från socialdepartementet. Med projektet vill man väcka ökat engagemang och delaktighet i förhållanden som påverkar hälsan. Inom ramen för projektet bevakas också kostfrågorna.

Socialstyrelsen och livsmedelsverket inrättade 1987 en expertgrupp för kost- och hälsofrågor. Inom expertgruppen bedrivs t.ex. metodutveckling i syfte att konstruera, pröva och hitta bra modeller för kostupplysning. I samarbete med Umeå universitet har ett utvecklingsarbete påbörjats inom barnomsorgen. Detta arbete skall ligga till grund för en fortsatt verksamhet som socialstyrelsen vill initiera inom landsting, kommuner och näringslivet.

Svenska kommunförbundet, socialstyrelsen, livsmedelsverket och skolöverstyrelsen arbetar tillsammans för att fö bättra skolmåltiderna.

Socialstyrelsen har i samarbete med institutet för storhushåll (ISR) utarbetat en typmatsedel för lunchrestauranger. För storhushållens del har socialstyrelsen även utarbetat en kostskrift i samarbete med Dagligvaruleverantörers Förbunds Storhushållssektion (DLF).

Det kan även påpekas att livsmedelsverket för närvarande utarbetar ett system för s.k. symbolmärkning av livsmedel.

Kostfrågorna behandlas även i beredningen för livsmedels- och näringsfrågor inom regeringskansliet.

Folkhälsogruppen, ett rådgivande organ till hälso- och sjukvårdsberedningen under socialdepartementet, ägnar också uppmärksamhet åt frågor om kost och hälsa.

Utskottet behandlade frågan om kostens betydelse i vården senast i betänkandet SoU 1987/88:19 s. 12 f. och avstyrkte därvid den då aktuella motionen.

Utbildningsutskottet har behandlat ett flertal motioner om utbildning i kost- och hälsofrågor i betänkandena UbU 1987/88:7 och 31 samt 1988/89:UbU2.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om vikten av kostupplysning och utbildning på området. Kostupplysningen utgör ett centralt inslag i folkhälsoarbetet, och frågorna har också uppmärksammats hos såväl berörda centrala myndigheter som på lokal nivå, inom landsting m.m. Mot bakgrund av det arbete som bedrivs kring kostfrågorna är det, enligt utskottets mening, inte erforderligt med ett initiativ från riksdagens sida. Motion So443 (s) avstyrks därför.

I motion So477 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) begärs att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om ett återupprättande av ett institut för folkhälsan och en intensifiering av det förebyggande hälsoarbetet.

Motioner med motsvarande innehåll behandlades utförligt i betänkandet SoU 1986/87:16 s. 7 f. och senare i betänkandet SoU 1987/88:16 s. 9 f.

I betänkandena redovisades dels de uppgifter som det tidigare institutet för folkhälsan hade, dels på vilket sätt dessa uppgifter numera förts över till bl.a. socialstyrelsen, livsmedelsverket, naturvårdsverket och statens miljömedicinska laboratorium. Utskottet underströk vikten av en aktiv hälsoupplysning och behovet av information kring kostvanorna och deras betydelse för folkhälsan. Utskottet hänvisade till fördelningen av ansvaret på olika myndigheter och ansåg inte att det framkommit något som skulle motivera en principiell förändring i dessa hänseenden. Utskottet framhöll dock betydelsen av att kostfrågorna får en effektiv bevakning. Motionerna avstyrktes.

Utskottet anser inte att det framkommit något som föranleder ett ändrat ställningstagande från utskottets sida och avstyrker motion So477 (fp).

Resurser för hälsoupplysning m.m.

I motion So499 av Ragnhild Pohanka och Anita Stenberg (båda mp) begärs att riksdagen beslutar att H-byrån på socialstyrelsen ges sådana resurser att den kan verka som en motor för denna verksamhet i hela landet och samtidigt ha en kontrollerande funktion (yrkande 1). Motionärerna pekar på vikten av förebyggande psykosocialt hälsoarbete.

Socialstyrelsen har på uppdrag av regeringen utarbetat underlag till hälsopolitiska handlingsprogram mot psykisk ohälsa. Flera landsting och kommuner har utarbetat hälsopolitiska handlingsprogram för att förebygga psykisk ohälsa och även psykosocial utslagning av barn och ungdom.

I utredningsrapporten Socialstyrelsen i förändring (Ds 1988:74) föreslås som huvudalternativ en ny organisation med en enhet för förebyggande hälsoarbete. Denna bör, enligt rapporten, inrikta sitt arbete på kunskapsförmedling till huvudmännen och andra organisationer samt till "professionella" grupper av skilda slag (s. 98 f.). I rapporten anförts att tyngdpunkten i socialstyrelsens hälsoupplysning bör, i likhet med vad som framhålls i socialstyrelsens anslagsframställan för budgetåret 1989/90, förskjutas mot ett mer samhällsinriktat arbete.

En proposition i frågan om socialstyrelsens framtida organisation kommer enligt uppgift att överlämnas inom kort.

Utskottet anser att det är av största betydelse att arbetet med att förebygga ohälsa hos befolkningen fortsätter och att arbetet kan intensifieras. Socialstyrelsens hälsoupplysningsverksamhet utgör en viktig del i det förebyggande hälsoarbetet på central nivå.

Enligt utskottets mening bör beredningen inom regeringkansliet av förslaget till en ny organisation för socialstyrelsen avvaktas innan riksdagen överväger något initiativ i frågan. Motion So499 (mp) yrkande 1 avstyrks därför.

I motion So547 av Anita Stenberg och Marianne Samuelsson (båda mp) begärs att riksdagen beslutar att öka satsningarna på hälsoupplýsningar enligt motionens syfte (yrkande 1). Motionärerna tar i motionen upp alternativa vårdformer och förebyggande åtgärder.

1988/89:SoU14

Alternativmedicinkommittén (S 1984:04, dir. 1984:46) kommer enligt vad utskottet har erfårit att ta upp frågor om information kring alternativ vård i sitt slutbetänkande som beräknas bli överlämnat under 1989.

Utskottet anser att resultatet av kommitténs arbete inte bör föregripas genom något uttalande från riksdagens sida i frågan. Motion So547 (mp) yrkande 1 avstyrks därför.

Utskottet tillstyrker de föreslagna medelsanvisningarna (E 13, I 1 och I 2), vilka inte mött några erinringar i form av motioner.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *förbud mot rökning i offentliga lokaler*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So451,
2. beträffande *rökfria familjedaghem*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So482 yrkande 3,
3. beträffande *lag om barns rätt till en rökfri miljö*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So465,
4. beträffande *lag om rökfri barnomsorg*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So617,
5. beträffande *mål för arbetet mot tobaksbruket*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So482 yrkande 1,
6. beträffande *kampanj mot snusning*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So482 yrkande 4,
7. beträffande *produktkontroll av tobaksvaror m.m.*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So482 yrkandena 5 och 6,
8. beträffande *parlamentarisk medverkan i tobaksutredningen*
att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,
9. beträffande *åtgärdsprogram mot tobak*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So418 och motion 1988/89:So479,
10. beträffande *åtgärdsprogram inriktat på kvinnor*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So308,
11. beträffande *medel för tobaksinformation*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So482 yrkande 2,
12. beträffande *medelsanvisningen till Medverkan i EG:s aktionsprogram mot cancer*
att riksdagen till *Medverkan i EG:s aktionsprogram mot cancer* för budgetåret 1989/90 anvisar ett reservationsanslag av 1 000 000 kr.,
13. beträffande *EG:s handlingsprogram mot cancer*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So536,

14. beträffande *abortförebyggande arbete*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So446 yrkande 4, motion 1988/89:So470 och motion 1988/89:So472,
15. beträffande *efterkontroll*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So446 yrkande 2,
16. beträffande *utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So408 yrkande 4,
17. beträffande *ungdomsmottagningar*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So457,
18. beträffande *alternativa rådgivningsbyråer*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So446 yrkande 3,
19. beträffande *kostnadsfria preventivmedel*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So408 yrkande 1,
20. beträffande *sex- och samlevnadsundervisning*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So408 yrkande 5,
21. beträffande *samordning av det abortförebyggande arbetet*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So408 yrkande 3,
22. beträffande *specialdestinerat statsbidrag*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So408 yrkande 2,
23. beträffande *sexualinformation till handikappade m.fl.*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So442,
24. beträffande *kostupplysning*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So443,
25. beträffande *ett institut för folkhälsan*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So477,
26. beträffande *resurser för hälsoupplysning m.m.*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So499 yrkande 1,
27. beträffande *hälsoupplysning om alternativ vård m.m.*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So547 yrkande 1,
28. beträffande *medelsanvisningen till Bidrag till Världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m.m.*
att riksdagen till *Bidrag till Världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisar ett förslagsanslag på 26 812 000 kr.,
29. beträffande *medelsanvisningen till Vissa internationella kongresser i Sverige*
att riksdagen till *Vissa internationella kongresser i Sverige* för budgetåret 1989/90 anvisar ett reservationsanslag på 723 000 kr.,
30. beträffande *medelsanvisningen till Bidrag till hälsoupplysning m.m.*
att riksdagen till *Bidrag till hälsoupplysning m.m.* för budgetåret 1989/90 anvisar ett reservationsanslag på 3 620 000 kr.

Stockholm den 14 mars 1989

På socialutskottets vägnar

Daniel Tarschys

Närvarande: Daniel Tarschys (fp), Bo Holmberg (s), Anita Persson (s), Sten Svensson (m), Aina Westin (s), Ingrid Andersson (s), Per Stenmarck (m), Ingegerd Anderlund (s), Ingrid Hemmingsson (m), Gudrun Schyman (vpk), Anita Stenberg (mp), Jan Andersson (s), Sinikka Pohlin (s), Maj-Inger Klingvall (s), Barbro Westerholm (fp), Göran Engström (c) och Roland Larsson (c).

1988/89:SoU14

Reservationer

1. Förbud mot rökning i offentliga lokaler (mom.1)

Anita Stenberg (mp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 6 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Utskottet tvingas konstatera att information och opinionsbildning endast delvis haft avsedd effekt när det gäller rökning i offentliga lokaler och på platser avsedda för gemensamt bruk. Det måste därför till ett lagstadgat förbud mot rökning i offentliga lokaler så att alla, inte minst allergiker och astmatiker, utan hälsorisker kan vistas i de utrymmen där de har rätt att vara. Restauranger och andra liknande privata inrättningar avsedda för allmänheten skall åläggas hålla minst hälften av sittplatserna helt rökfria. Lokaler för fritidsutövande skall planeras så att passiv rökning minimeras. Tillämpningsföreskrifter bör utarbetas som normerar dessa förhållanden.

Vad utskottet nu anfört med anledning av motion So451 (mp) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 1 bort hemställa

1. beträffande *förbud mot rökning i offentliga lokaler*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So451 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

2. Rökfria familjedaghem (mom.2)

Daniel Tarschys och Barbro Westerholm (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 8 som börjar med "Det är" och slutar med "yrkande 3" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att lokaler för barnomsorg är miljöer där det är särskilt angeläget att uppnå rökfrihet. Dels har barnomsorgspersonal ett ansvar som normbildare för barn, dels är hälsoriskerna med passiv rökning numera vetenskapligt belagda. Det bör vara självklart att föräldrar som så begär alltid får plats i familjedaghem där det inte röks. Regeringen bör initiera åtgärder så att denna rätt säkerställs. Vad utskottet här anfört om en rökfri barnomsorg bör riksdagen med anledning av motion So482 (fp) yrkande 3 ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 2 bort hemställa

2. beträffande *rökfria familjedaghem*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So482 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

3. Lag om rökfri barnomsorg (mom. 4)

1988/89:SoU14

Anita Stenberg (mp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 8 som börjar med "Utskottet kan" och slutar med "avstyrks sålunda" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att lokaler för barnomsorg är miljöer där det är särskilt angeläget att uppnå rökfrihet. Dels har barnomsorgspersonal ett ansvar som normbildare för barn, dels är hälsoriskerna med passiv rökning numera vetenskapligt belagda. Det bör vara självklart att föräldrar som så begär alltid får plats i familjedaghem där det inte röks. Rätten till en rökfri barnomsorg bör regleras i lag.

dels att utskottet under mom. 4 bort hemställa

4. beträffande *lag om rökfri barnomsorg*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So617 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

4. Mål för arbetet mot tobaksbruket (mom. 5)

Daniel Tarschys (fp), Anita Stenberg (mp), Barbro Westerholm (fp), Göran Engström (c) och Roland Larsson (c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 8 börjar med "En fempartimotion" och på s. 9 slutar med "avstyrks sålunda" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att fastställandet av klara mål för insatserna mot tobaksskadorna skulle kunna vara en sporre för det konkreta arbetet. Sådana mål har för övrigt fastställts för alkoholpolitiken. Regeringen bör därför ge socialstyrelsen i uppdrag att utarbeta konkreta hälsopolitiska mål för samhällets arbete att minska tobaksbruket. Dessa mål bör föreläggas riksdagen för godkännande. Vad utskottet här anfört med anledning av motion So482 (fp) yrkande 1 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 5 bort hemställa

5. beträffande *mål för arbetet mot tobaksbruket*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So482 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Kampanj mot snusning (mom. 6)

Daniel Tarschys och Barbro Westerholm (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 9 börjar med "Enligt utskottets mening är" och på s. 10 slutar med "sålunda avstyrks" bort ha följande lydelse:

Trots att snuset inte fått något internationellt fäste tog WHO i juni 1987 upp frågan om snus i ett veckolångt möte. Där fastslogs att det inte råder något tvivel om snusets skadlighet. Det är både hälsofarligt och beroendeframkallande. Därför blir WHO:s rekommendation: "Totalförbud snuset i alla länder där det inte redan är vanligt förekommande!" Snusningen bland ungdomar m.fl. blir allt vanligare i Sverige. Denna utveckling måste brytas.

Utskottet anser att det är dags att genomföra samma kampanj mot snuset som under många år pågått mot rökning. Socialstyrelsen bör ges detta uppdrag. Detta bör regeringen ges till känna med anledning av motion So482 (fp) yrkande 4.

dels att utskottet under mom. 6 bort hemställa

6. beträffande *kampanj mot snusning*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So482 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

6. Produktkontroll av tobaksvaror m.m. (mom. 7)

Daniel Tarschys (fp), Barbro Westerholm (fp), Göran Engström (c) och Roland Larsson (c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 10 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan konstatera att livsmedelverket inte bedömt det som realistiskt att med stöd av livsmedelslagen förbjuda s.k. rökfri tobak, dvs. snus och tuggtobak, trots de uppenbara häloriskerna. För övriga rökverk finns över huvud inga bestämmelser om produktkontroll. Utskottet anser att alla tobaksvaror bör underkastas särskild produktkontroll. Snus och tuggtobak bör därvid inte klassas som livsmedel. Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna med anledning av motion So482 (fp) yrkandena 5 och 6.

dels att utskottet under mom. 7 bort hemställa

7. beträffande *produktkontroll av tobaksvaror m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So482 yrkandena 5 och 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

7. Parlamentarisk medverkan i tobaksutredningen (mom.8)

Bo Holmberg, Anita Persson, Aina Westin, Ingrid Andersson, Ingegerd Anderlund, Jan Andersson, Sinikka Bohlin, Maj-Inger Klingvall (alla s) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 12 som börjar med "Tobaksutredningens uppdrag" och slutar med "till känna" bort utgå,

dels att mom. 8 under utskottets hemställan bort utgå.

8. Medel för tobaksinformation (mom.11)

Daniel Tarschys och Barbro Westerholm (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 12 som börjar med "Informationen om" och slutar med "yrkande 2 avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Socialstyrelsens tobaksinformation är ett viktigt inslag i folkhälsoarbetet. Det är därför oacceptabelt med minskade resurser till denna verksamhet. Utskottet anser att verksamheten bör tilldelas förstärkta resurser även under kommande år. På snar sikt bör upplysningen om tobakens skadeverkningar

få ett väsentligt, permanent resurstillskott. Vad utskottet nu anfört med anledning av motion So482 (fp) yrkande 2 bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 11 bort hemställa

11. beträffande *medel för tobaksinformation*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So482 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

9. Abortförebyggande arbete (mom.14)

Daniel Tarschys (fp), Barbro Westerholm (fp), Anita Stenberg (mp), Göran Engström (c) och Roland Larsson (c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 15 som börjar med "Framför allt" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att socialstyrelsen nyligen, i en rapport föranledd av den alarmerande ökningen av antalet aborter, angett en rad tänkbara åtgärder för att minska antalet aborter. Enligt utskottets uppfattning är situationen sådan att det krävs ett samlat initiativ i frågan från statsmakternas sida. Regeringen bör därför skyndsamt ta initiativ till åtgärder för att minska antalet aborter. Socialstyrelsens rapport bör därvid ligga till grund för detta initiativ. Detta bör regeringen ges till känna med anledning av motion 446 (fp) yrkande 4. Med hänsyn härtill erfordras inte något riksdagsinitiativ med anledning av motionerna So470 (s) och So472 (s). Dessa motioner avstyrks därför.

dels att utskottet under mom. 14 bort hemställa

14. beträffande *abortförebyggande arbete*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So446 yrkande 4 och med avslag på motionerna 1988/89:So470 och 1988/89:472 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

10. Efterkontroll (mom.15)

Daniel Tarschys och Barbro Westerholm (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 15 börjar med "Vikten av" och på s. 16 slutar med "avstyrks således" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är det mycket otillfredsställande att patienten efter en abort nu normalt inte ges tillfälle att träffa kurator eller erbjuds efterkontroll. Regeringen bör därför ta initiativ i syfte att uppfylla abortkommitténs intention om kuratorskontakt och efterkontroll. Detta bör regeringen ges till känna med anledning av motion So446 yrkande 2.

dels att utskottet under mom. 15 bort hemställa

15. beträffande *efterkontroll*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So446 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

11. Utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen (mom.16)

1988/89:SoU14

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 16 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "yrkande 4" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att en fullgod rådgivningsverksamhet av 1980 års abortkommitté beräknas till 500 besök per 1 000 fertila kvinnor och år, dvs. hälften av alla fertila kvinnor årligen (SOU 1983:31, Familjeplanering och abort, s. 271). Det behövs enligt utskottets mening en norm för att trygga utbyggnaden av rådgivningen. Utskottet vill erinra om att 1980 års abortkommitté kunde konstatera att ca 25 % av de fullföljda graviditeterna var oplancerade – ej önskade – graviditeter. Denna höga siffra beror enligt utskottets mening bl.a. på en dåligt utbyggd preventivmedelsrådgivning. Utskottet anser att de sjukvårdsansvariga bör åläggas att bygga ut rådgivningen efter ovannämnda dimension. Utskottet vill vidare framhålla att själva kännedomen om möjligheterna till preventivmedelsrådgivning är en viktig faktor för att nå större bredd på preventivmedelsrådgivningen. Det är därför angeläget att den uppsökande verksamheten som påbörjats på ungdomsgårdar, arbetsplatser och regementen intensifieras då denna har visat sig mycket värdefull. Utskottet anser vidare att åtgärder bör vidtas så att de värnpliktiga vid alla regementen kan erbjudas undervisning i sex- och samlevnadsfrågor och få preventivmedelsrådgivning.

Vad utskottet nu anfört om en utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen bör riksdagen ge regeringen till känna med anledning av motion So408 (vpk) yrkande 4.

dels att utskottet under mom. 16 bort hemställa

16. beträffande *utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen* att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So408 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

12. Ungdomsmottagningar (mom.17)

Anita Stenberg (mp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 16 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "So457 (mp) avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Ungdomsmottagningarna har, enligt utskottets uppfattning, en framskjuten roll i det abort- och sjukdomsförebyggande arbetet. Mot bakgrund av de ökande problemen med sexuellt överförbara sjukdomar och stigande aborttal är det särskilt viktigt att nätet av ungdomsmottagningar är väl utbyggt. Ungdomsmottagningar bör därför skyndsamt inrättas i varje kommun. Detta bör regeringen ges till känna med anledning av motion So457 (mp).

dels att utskottet under mom. 17 bort hemställa

17. beträffande *ungdomsmottagningar* att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So457 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

13. Alternativa rådgivningsbyråer (mom.18)

1988/89:SoU14

Daniel Tarschys (fp), Barbro Westerholm (fp), Anita Stenberg (mp), Göran Engström (c) och Roland Larsson (c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 16 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "Yrkandet avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

I Sverige växer för närvarande fram en alternativ rådgivningsverksamhet för abortförebyggande insatser. Verksamheten drivs som ekumeniska samarbetsprojekt efter norsk framgångsrik modell. De projekt som är på gång i Sverige bör enligt utskottets mening uppmuntras och följas med stor uppmärksamhet. Detta bör regeringen ges till känna med anledning av det aktuella motionsyrkandet.

dels att utskottet under mom. 18 bort hemställa

18. beträffande *alternativa rådgivningsbyråer*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So446 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

14. Kostnadsfria preventivmedel (mom.19)

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 16 som börjar med "Ett motsvarande" och slutar med "(vpk) yrkande 1" bort ha följande lydelse:

En utbredd preventivmedelsrådgivning, god tillgänglighet och kostnadsfria preventivmedel är grundläggande faktorer för att nedbringa abortfrekvensen i vårt land. 1980 års abortkommitté påvisade i sitt betänkande att ansvaret för familjeplanering och födelsekontroll till stor del vilar på kvinnorna.

Många undersökningsresultat visar att kvinnorna lever under sämre ekonomiska villkor än männen. Kvinnor har högre arbetslöshetsstal, finns i låglöneyrken och har lägre lön än män inom samma yrkeskategori. För att få större bredd på preventivmedelsanvändningen och därmed sannolikt också lägre aborttal bör preventivmedlen göras kostnadsfria.

Detta bör riksdagen med anledning av motion So408 (vpk) yrkande 1 ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 19 bort hemställa

19. beträffande *kostnadsfria preventivmedel*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So408 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

15. Sex- och samlevnadsundervisning (mom.20)

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 16 börjar med "Ett motionsyrkande" och på s. 17 slutar med "(vpk) yrkande 5" bort ha följande lydelse:

Mot bakgrund av att antalet sexuellt överförda sjukdomar ökar bland unga människor är det enligt utskottet angeläget att kunskap om dessa sjukdomar ges i skolans sex- och samlevnadsundervisning. Läkare, barnmorskor och

sköterskor är bäst lämpade att förmedla denna specifika del av undervisningen. Förutsättningar måste skapas så att det kan bli möjligt för dessa att medverka i skolan.

Detta bör med anledning av motion So408 (vpk) yrkande 5 riksdagen ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 20 bort hemställa

20. beträffande *sex- och samlevnadsundervisning*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So408 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

16. Samordning av det abortförebyggande arbetet (mom.21)

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 17 som börjar med "I fråga" och slutar med "yrkande 3" bort ha följande lydelse:

Ett intensifierat upplysningsarbete i sex- och samlevnadsfrågor är i hög grad angeläget. Utskottet anser därför att socialstyrelsen måste ges erforderliga resurser för att kunna samordna det abortförebyggande arbetet på ett effektivt sätt. Detta bör regeringen ges till känna. Motion So408 (vpk) yrkande 3 tillstyrks därför.

dels att utskottet under mom. 21 bort hemställa:

21. beträffande *samordning av det abortförebyggande arbetet*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So408 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

17. Specialdestinerat statsbidrag (mom. 22)

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 17 som börjar med "Utskottet ser" och slutar med "(vpk) yrkande 2" bort ha följande lydelse:

Tidigare har landstingen fått en särskild ersättning för preventivmedelsrådgivningen. Nu finns i stället ett schabloniserat statsbidrag för landstingens hela hälso- och sjukvårdsverksamhet. En utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen är enligt utskottets mening nödvändig. För att en sådan skall komma till stånd måste en särskild stimulans ges. Som föreslås i här aktuell del i motion So408 (vpk) yrkande 2 bör ett specialdestinerat statsbidrag utgå till sjukvårdshuvudmännen för att trygga en utbyggd abort- och preventivmedelsrådgivning. Detta bör ges regeringen till känna med anledning av motion So408 (vpk) yrkande 2.

dels att utskottet under mom. 22 bort hemställa

22. beträffande *specialdestinerat statsbidrag*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So408 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

18. Sexualinformation till handikappade m.fl. (mom.23)

1988/89:SoU14

Gudrun Schyman (vpk) och Anita Stenberg (mp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 17 som börjar med "Utskottet konstaterar" och slutar med "avstyrks sålunda" bort ha följande lydelse:

Sexualinformationen vid sjukhus till handikappade m.fl. är i hög grad försummad. För att nå en genomgripande förändring i dessa frågor krävs det på sikt sannolikt en attitydförändring inom sjukvården. Ett verksamt medel att snabbt få till stånd förbättrad information är, enligt utskottets mening, att tillsätta en person vid varje sjukhus som ansvarig för dessa frågor. Detta bör regeringen ges till känna med anledning av motion So442 (s).

dels att utskottet under mom. 23 bort hemställa

23. beträffande *sexualinformation till handikappade m.fl.*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So442 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

19. Kostupplysning (motiveringen till mom.24)

Göran Engström och Roland Larsson (båda c) anser att det avsnitt i betänkandet på s. 18 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning om vikten av kostupplysning och utbildning på området. Utskottet konstaterar att det föreligger stora brister i ämnet vad gäller såväl grund- och yrkesutbildning som fortbildning. Utskottet förutsätter dock att berörda myndigheter i andra sammanhang blir uppmärksammade på detta förhållande. Motion So443 (s) bör därför inte nu föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Motionen avstyrks således.

20. Ett institut för folkhälsan (mom.25)

Daniel Tarschys och Barbro Westerholm (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 19 som börjar med "I betänkandena" och slutar med "So477 (fp)" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i motion So477 (fp) att det krävs en aktiv hälsoupplýsning i syfte att påverka det svenska folkets kostvanor. Såväl för en kvalificerad bevakning av folkhälsoaspekterna vid utformningen av den offentliga politiken på olika områden som för en systematisk upplysningsverksamhet vore det enligt utskottet ändamålsenligt att återupprätta ett statligt institut för folkhälsan. Ett fristående institut skulle ge hälsoupplýsningfunktioner en ökad auktoritet. Enligt utskottets mening bör riksdagen hos regeringen begära ett förslag om ett återinrättande av ett statens institut för folkhälsan.

dels att utskottet under mom. 25 bort hemställa

25. beträffande *ett institut för folkhälsan*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So477 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

21. Resurser för hälsouppllysning m.m. (mom.26)

1988/89:SoU14

Anita Stenberg (mp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 19 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Ett intensifierat förebyggande hälsoarbete är i hög grad angeläget. Utskottet anser därför att socialstyrelsen måste ges erforderliga resurser för att kunna stimulera och kontrollera detta arbete på ett effektivt sätt. Detta bör regeringen ges till känna. Motion So499 (mp) yrkande 1 tillstyrks därför.

dels att utskottet under mom. 26 bort hemställa

26. beträffande *resurser för hälsouppllysning m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So499 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

22. Hälsouppllysning om alternativ vård m.m. (mom.27)

Anita Stenberg (mp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 20 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Hälsouppllysning med sikte på alternativa vårdformer behöver förstärkas kraftigt. Regeringen bör därför skyndsamt ta initiativ på området för att få till stånd ökade satsningar. Detta bör ges regeringen till känna med anledning av motion So547 (mp) yrkande 1.

dels att utskottet under mom. 27 bort hemställa

27. beträffande *hälsouppllysning om alternativ vård m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So547 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

Sammanfattning	1
Proposition 1988/89:100 bil. 7	1
Motioner	1
Utskottet	4
Åtgärder för minskat tobaksbruk	4
Förbud mot rökning i offentliga lokaler m.m.	4
Rökfri barnomsorg m.m.	6
Mål för arbetet mot tobaksbruket	8
Åtgärder mot snusning	9
Produktkontroll m.m.	10
Åtgärdsprogram mot tobak m.m.	10
Medverkan i EG:s handlingsprogram mot cancer	12
Sex- och samlevnadsinformation m.m.	13
Abortförebyggande åtgärder	13
Kostupplysning m.m.	17
Resurser för hälsoupplysning m.m.	19
Hemställan	20
Reservationer	22

